

Nooit is water dé oorzaak van een oorlog

Henk Donkers

Verbonden aan de sectie geografie, planologie en milieu van de Radboud Universiteit Nijmegen.

Dezer dagen vindt in Istanbul het vijfde Wereld Water Forum plaats.

Daar zal het vooral gaan over de waterschaarste. De vraag vanuit landbouw, industrie en huishoudens naar deze onmisbare natuurlijke hulpbron neemt toe, terwijl het aanbod van kwalitatief goed water gelijk blijft of afneemt. Hoewel water in tegenstelling tot olie een hernieuwbare hulpbron is, neemt de beschikbaarheid ervan af doordat er meer water aan rivieren, meren en ondergrondse watervoorraden onttrokken wordt dan er jaarlijks bijkomt. Rivieren als de Nijl, Colorado, Indus, Ganges en Gele Rivier zijn leeggehaald voordat ze de zee bereiken, terwijl de grondwaterspiegels met soms tientallen meters gedaald zijn. Als landen voor hun stijgende waterbehoeften zijn aangewezen op boven- en ondergrondse waterbronnen die ze met andere landen moeten delen, neemt de kans op waterconflicten toe. Er zijn op de wereld 261 stroomgebieden die zich over meerdere landen uitstrekken. Ze beslaan de helft van het landoppervlak en herbergen ruim 40 procent van de wereldbevolking. In theorie kunnen dus veel gebieden en mensen bij internationale waterconflicten betrokken raken.

Stroomafwaarts gelegen landen die afhankelijk zijn van water dat rivieren uit het buitenland aanvoeren, kunnen in de problemen komen als landen stroomopwaarts meer water gaan gebruiken. Daarom wil Egypte niet dat Ethiopië dammen in de Blauwe Nijl aanlegt, verzetten Syrië en Irak zich tegen de Turkse dammen in de Eufraat en de Tigris, zijn Bangladesh en Pakistan tegen Indiase ingrepen in de Indus en de Ganges, klagen de Mexicanen bij de Amerikanen dat die de Colorado en Rio Grande leegpompen, en wil Israël de Golan Hoogvlakte en de Westelijke Jordaanoever pas ontruimen als het kan blijven beschikken over het uit die gebieden afkomstige water.

Maar nemen de kansen op wateroorlogen daardoor ook toe? Wateroorlogen zijn gewapende conflicten tussen staten met water als belangrijkste inzet. Er zijn veel conflicten waarin water een rol speelt, maar een ondergeschikte: als instrument of als aanvaldoel. Zo bombardeerden de geallieerden in de Tweede Wereldoorlog de dammen in de Ruhr, sloten de Serviërs tijdens het beleg van Sarajevo de watertoevoer af en blokkeerde Turkije in 1990 de Eufraat om het stuwmeer achter de Atatürk-dam te vullen en Syrië te dwingen de steun aan de PKK te verminderen. Water speelde een rol in deze conflicten, maar van wateroorlogen was geen sprake.

Dat er in het verleden geen wateroorlogen zijn geweest, betekent niet dat ze in de toekomst niet kunnen plaatsvinden. Omstandigheden kunnen veranderen en de toenemende waterschaarste kan zo'n omstandigheid zijn. Echter, er zijn maar weinig landen die voordeel zouden hebben bij een wateroorlog. Stroomopwaarts gelegen landen hebben er nooit voordeel bij want hun waterbelangen kunnen per definitie niet geschaad worden door stroomafwaarts gelegen staten. Stroomafwaarts gelegen staten kunnen een oorlog overwegen, maar dan moeten ze militair superieur zijn. Egypte heeft herhaaldelijk met oorlog bedreigd als Ethiopië (waar 86 procent van het Nijlwater dat Egypte binnenstroomt vandaan komt) plannen had voor stuwdammen in de Blauwe Nijl. Saddam Hussein dreigde de Atatürk-dam te bombarderen, maar in dat geval zouden Syrië en Irak een allesverwoestende vloedgolf over zich heen gekregen hebben. Met een aanval op een dam berokkent een stroomafwaarts gelegen land vooral zichzelf schade. Hooguit kan men een dam-in-aanleg bombarderen zoals Israël in 1967 in de marge van de Zesdaagse Oorlog deed toen Syrië en Jordanië een dam wilden aanleggen in een zijrivier van de Jordaan. En wat moet er gebeuren ná een militaire aanval? Een bezetting is duur, moeilijk vol te houden en stuit op internationaal verzet.

„Als je redenen zoekt om een oorlog te beginnen biedt water volop mogelijkheden. Maar als je vrede wilt zal water nooit een struikelblok zijn”, aldus de Israëlische waterdeskundige Uri Shamir. Zo is het. Water zal nooit de échte reden voor een oorlog zijn, hooguit een excuus. Er zijn voldoende andere mogelijkheden om de waterschaarste het hoofd te bieden zoals beter waterbeheer en internationale samenwerking.